

PÁTRÁNÍ PO OSTATCÍCH KONSTANTINA/CYRILA, KTERÉ BYLY VĚNOVÁNY V XIX STOLETÍ Z PRAHY DO MOSKVVY

VLADISLAV SINENKI

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY
v.sinenki@gmail.com

THE SEARCH FOR THE REMAINS OF CONSTANTINE/CYRIL, WHICH WERE DONATED IN THE XIX CENTURY FROM PRAGUE TO MOSCOW

Abstract: The study deals with a lesser known fact of Church history from the second half of the nineteenth century, namely the transfer of a part of St. Cyril's relics from Prague to Moscow. It further follows their subsequent fate during the anti-Christian Bolshevik terror in Russia and offers a view of the events which may have been among the triggers of a renewed interest in the veneration of St. Cyril and St. Methodius in Russia. The study contains a comparative analysis of selected Czech and Russian sources dealing with the circumstances of this event. Based on the contemporary research in Russian archives and Church institutions of the Russian Orthodox Church, it proposes a summary of the actual situation, as well as identifies possible directions for further academic research.

Keywords: St.Cyril's relics; Veneration of St. Cyril and St.Methodius; Church history studies
THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 93, 2022, No. 2, Number of Article 4, p. 189 – 207.
DOI: 10.14712/12117617.93.2.4

Úvod

Ve svém bádání si autor klade za cíl zjištění okolností zajímavé události – předání částice sv. Cyrila-Konstantina z Prahy do Moskvy a jejího pozdějšího osudu. Předmětem zájmu bylo bádání o okolnostech, za kterých došlo v 19. století v Praze k předání částice a o tom, co se s ní dělo v Rusku.

Dále autor nastínil historické skutečnosti, reálie doby a přiblížil osoby spojené s událostmi.

Během svého bádání autor pracoval v moskevských knihovnách a archivech a danou problematiku konzultoval s archivářskými odborníky, s kanceláři moskevského patriarchátu a s představenými moskevských chrámů.

Téma by však vyžadovalo mnohem větší úsilí a mnohem více času; daný článek se proto dá považovat pouze za úvod do problematiky.

Imperátorská moskevská univerzita

V letech 1681–1682 car Fjodor Alexejevič schválil založení Moskevské akademie.

12. ledna 1755¹ carevna Alžběta Petrovna podepsala usnesení o založení Moskevské univerzity. Imperátorská moskevská univerzita byla založena v roce 1755 jako první univerzita v Rusku.²

Pro péči o duchovní potřeby studentů vysvětil metropolita Platon v roce 1791 chrám při Moskevské univerzitě, zasvěcený svatě Tatjáně. Během napoleonského tažení roku 1812 však chrám zcela shořel.³

Jelikož studenti potřebovali i nadále místo pro modlitby, byl v letech 1817–1837 za univerzitní chrám dočasně zvolen chrám svatého Georgije v Krasnoj Gorke.⁴

Až 12. září 1837 vysvětil metropolita moskevský Filaret (Drozdov) chrám svatě Tatjany, vybudovaný v jednom z křídel Imperátorské moskevské univerzity.⁵

Představeným univerzitního chrámu svatě Tatjany se stal kněz Petr Matvějevič Těrnovskij.⁶

V roce 1858 se představeným chrámu stal kněz Nikolaj Alexandrovič Sergijevskij, příbuzný moskevského metropolity Filareta, který zde sloužil až do roku 1884.⁷

Posledním představeným před uzavřením chrámu byl v letech 1911–1918 kněz Nikolaj Ivanovič Bogoljubskij.⁸

Otec Nikolaj Bogoljubskij zemřel 1. října 1926, jako představený chrámu Bolšoje Vozněsenije v ulici Bolšaja Nikitskaja.⁹

¹ 12. (25.) ledna je chrámový svátek svatě mučednice Tatjany. *Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность*. Москва, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 14. Srov.: НОВИКОВ, Михаил. Статья в *Московский университет 1755–1930. Юбилейный сборник*, Париж, s. 192.

² АНДРЕЕВ, Андрей; ЦЫГАНКОВ, Дмитрий. *Императорский Московский Университет 1755–1917. Энциклопедический словарь*, Москва, 2010. ISBN 978-5-8243-1429-8, s. 7.

³ *Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность*. Москва, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 4–5, 17, 65.

⁴ První zmínka o chrámu pochází z roku 1619, ale tento chrám byl dřevěný a po deseti letech vyhořel. Nový chrám byl postaven v letech 1652–1657. Ve třicátých letech 20. století byl chrám uzavřen a o něco později zbourán. ПАЛАМАРЧУК, Петр. *Сорок сороков*, 2 том. Москва, 1994, s. 211. Byl to také jeden z chrámů ležících nejbliže Moskevské univerzitě. Srovnej: Ústřední státní archiv v Moskvě (CGA), fond 203, soupis 767, signatura 136.

⁵ АНДРЕЕВ, Андрей; ЦЫГАНКОВ, Дмитрий. *Императорский Московский Университет 1755–1917. Энциклопедический словарь*, Москва, 2010. ISBN 978-5-8243-1429-8, s. 805. Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность. Москва, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 68.

⁶ Тамtéž, s. 68.

⁷ Тамtéž, s. 79, 86.

⁸ Тамtéž, s. 89.

⁹ Тамtéž, s. 90.

Jedním z pozdějších jáhnů chrámu svaté Tatjany byl Alexandr Alexejevič Kedrov, který zde sloužil do roku 1919.

V knize *Chrám svaté Tatjany* se uvádí, že byl vysvěcen na kněze a v roce 1919 byl jmenován představeným chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke.¹⁰

Dějiny rozpadu Ruského impéria

Pro lepší pochopení následující etapy dějin spojené s likvidací Církve v Rusku a se zrušením chrámu svaté Tatjany je třeba si připomenout, za jakých okolností k nim došlo.

2. března 1917 se car Nikolaj II. vzdal trůnu¹¹ a vláda nad celou Ruskou říší byla předána Prozatímní vládě a zřízenému prozatímnímu výboru Státní dumy. Tyto orgány ale nedokázaly situaci ve státě stabilizovat.

14. července byla vyhlášena tzv. svoboda náboženského sebeurčení pro každého ve věku od čtrnácti let.¹²

Nařízením z 20. července 1917 byly církevní školy odebrány církvi a předány ministerstvu osvěty.¹³

5. listopadu byl v chrámu Krista Spasitele zvolen patriarchou moskevský metropolita Tichon.¹⁴

V lednu 1918 byl vydán „*Dekret o oddělení církve od státu i škol od církve*“. Následně byly uzavřeny domovní chrámy ve všech vzdělávacích zařízeních.¹⁵

Církev už nemohla vlastnit majetek ani být právnickou osobou.¹⁶

Na počátku června 1918 v Moskvě zrušili všechny domovní chrámy. Bylo zakázáno vyučovat náboženství a církevní majetek se podle uvedeného dekretu stal majetkem státu.¹⁷

¹⁰ Tamtéž, s. 101.

¹¹ МИТРОФАНОВ, Георгий – протопресвитер. *Очерки по истории Русской Православной Церкви XX века*, Москва, 2021. ISBN 978-5-89816-177-4, s. 15.

¹² ЦЫПИН, Владислав – протопресвитер. *История Русской Церкви. 1917-1997*. Москва, 1997. ISBN 5-7302-0815-4, s. 12.

¹³ Tamtéž, s. 22.

¹⁴ Tamtéž, s. 32.

¹⁵ АНДРЕЕВ, Андрей; ЦЫГАНКОВ, Дмитрий. *Императорский Московский Университет 1755–1917. Энциклопедический словарь*, Москва, 2010. ISBN 978-5-8243-1429-8, s. 806.

¹⁶ ЦЫПИН, Владислав – протопресвитер. *История Русской Церкви. 1917-1997*. Москва, 1997. ISBN 5-7302-0815-4, s. 49.

¹⁷ Tamtéž, s. 55.

4. července 1918 byla v Jekatěrinburgu spolu s carem Nikolajem II. zavražděna carská rodina.¹⁸

V říjnu 1918 byla aktivně zahájena konfiskace církevního majetku.¹⁹

Jako důsledek ekonomických experimentů bolševiků, kteří měli v plánu odstranit jakékoliv tržní mechanismy a očekávali celosvětové vítězství komunismu,²⁰ nastal v polovině roku 1921 hladomor. Rolníci reagovali menší setbou, důsledkem čehož byla menší úroda. Velké sucho pak tragédii dokončilo.²¹

V důsledku sucha již v květnu následujícího roku hladovělo přibližně 20 milionů lidí, okolo jednoho milionu lidí zemřelo.

Této živelné pohromy využili bolševici v boji proti církvi. Obrátili se na patriarchu Tichona s žádostí zúčastnit se kampaně a pomoci lidem během hladomoru. V reakci na tuto prosbu se patriarcha Tichon obrátil na věřící, na východní patriarchy, římského papeže, arcibiskupa canterburského a jiné církevní představitele se žádostí o potravinovou a finanční pomoc.

Bolševická vláda založila Všeruský výbor pro pomoc hladovějícím (Pomgol – pomošč golodajuščim), jemuž patriarcha Tichon předsedal.²²

Brzy se však ukázalo, že bolševikům tato aktivní spolupráce nevyhovuje. 27. srpna 1921 byl výbor zrušen a vybrané finanční prostředky zkonfiskovány.²³

Místo výboru byla zřízena Ústřední komise pro pomoc hladovějícím, která v prosinci 1921 vyzvala Církev, aby předala církevní cennosti pro potřeby hladovějících. 27. prosince 1921 vyšlo Usnesení o cennostech, nacházejících se v chrámech i monastýrech, kde se v prvním bodě uvádí, že majetek uměleckého a historického významu spadá do kompetence muzejního oddělení. Na něj navázalo usnesení z 2. ledna 1922 o zabránění muzejního majetku.²⁴ Patriarcha Tichon bolševikům opět vyhověl a 19. února 1922 se obrátil k pravoslavným věřícím s prosbou o pomoc lidem v nouzi a darování těch cenných chrámových předmětů, které nebyly určeny pro bohoslužebné použití.

Ačkoliv pravoslavní věřící ani na chvíli nepřestávali se sbírkou pro lidi v nouzi,

¹⁸ ОРДЫНСКАЯ, Ирина. *Святая царская семья*, Москва, 2022. ISBN 978-5-235-04495-1, s. 389.

¹⁹ ВАСИЛЬЕВА, Ольга; КНЫШЕВСКИЙ, Павел. *Красные конкистодоры*, Москва, 1994. ISBN 5-87883-008-6, s. 55.

²⁰ Světová revoluce.

²¹ КОСТРЮКОВ, Андрей. *Лекции по истории Русской Церкви (1917–2008)*, Москва, ПСТГУ, 2018. ISBN 978-5-7429-1108-1, s. 52.

²² ЦЫПИН, Владислав – протопресвитер. *История Русской Церкви. 1917–1997*. Москва, 1997. ISBN 5-7302-0815-4, s. 71–72.

²³ КОСТРЮКОВ, Андрей. *Лекции по истории Русской Церкви (1917–2008)*, Москва, ПСТГУ, 2018. ISBN 978-5-7429-1108-1, s. 53.

²⁴ ВАСИЛЬЕВА, Ольга; КНЫШЕВСКИЙ, Павел. *Красные конкистодоры*, Москва, 1994. ISBN 5-87883-008-6, s. 155.

v novinách vyšel článek o lhostejnosti duchovenstva k živelným pohromám a potřebným.

Jak se později ukázalo, byla to příprava pro vládní usnesení ze dne 23. února 1922 o postupu vyvlastnění církevních cenností. To už pro Církev bylo neakceptovatelné a patriarcha Tichon jako odpověď na tento požadavek rozeslal list církevním hodnostářům do eparchií. V něm uvedl, že se jedná o rouhání a svatokrádež. Je samozřejmě nemyslitelné dovolit zneuctění liturgických předmětů, protože by se jednalo o porušení kánonu Pravoslavné církve²⁵.²⁶

Byl zničen i chrám svatého Georgije v Krasnoj Gorke v ulici Mochovaja, který právě v letech 1818 až 1837 sloužil jako univerzitní chrám.²⁷

Likvidace chrámu svaté Tatjany bolševickou vládou

Již dávno před totální likvidací chrámů a kampaní Pomgol probíhala v letech 1918–1919 jiná, výše zmíněná a málo známá kampaň – uzavření domovních chrámů při vzdělávacích zařízeních. Dotkla se i chrámu svaté Tatjany. Nepomohly ani námítky vedení univerzity, ani petice 175 věřících, ani jiné akce, které byly použity v boji o zachování chrámu.

Bez ohledu na to vše byl chrám v roce 1919 uzavřen.²⁸

Cílem likvidace chrámů při vzdělávacích zařízeních byla „*záchrana mládeže před náboženstvím*“. 10. srpna 1918 byl vypracován dodatek k dekretu, který nařizoval uzavření domovních chrámů již během září 1918. Akce nicméně probíhala až do roku 1923.²⁹

17. července 1919 došlo i na chrám svaté Tatjany. Členové výboru pro převzetí církevních cenností (Narkompros) přišli do chrámu spolu s jeho představeným Nikolajem Bogoljubským.

Zde se dozvídáme, že otec Nikolaj, nejspíše tajně, aby si toho nevšimli členové výboru, schoval pod stolem relikviář s částicemi svatých ostatků svatého Cyrila-Konstantina, apoštola Slovanů. Tento relikviář údajně pocházel od proslulého slavjanofila Michaila Petroviče Pogodina a v chrámu svaté Tatjany se nacházel od roku 1855. Otec Nikolaj z chrámu pravděpodobně odnesl i antimins, protože je

²⁵ 73. apoštolské pravidlo, 10. pravidlo svatého sněmu cařihradského, konaného v chrámě svatých apoštolů a nazývaného dvojnásobným, v roce 861. *Книга правил святых апостол, святых соборов вселенских и поместных и святых отец*. Moskva, 2020. ISBN 978-5-87468-153-1, s. 37-38, 329-330.

²⁶ ЦыПИН, Владислав – протопресвитер. *История Русской Церкви. 1917–1997*. Moskva, 1997. ISBN 5-7302-0815-4, s. 72.

²⁷ Tamtéž, s. 188, 197.

²⁸ *Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность*. Moskva, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 102.

²⁹ Tamtéž, s. 107–108.

známo, že ten se již v srpnu nacházel v sousedním chrámu Velkého Nanebevstoupení (Boľšoje Vozněsenije) u Nikitskych Vorot.³⁰

Samotná likvidace chrámu svatě Taťjany byla zahájena o týden později, tedy 24. července 1919. Členové výboru, mezi nimiž byli pracovníci Narkomprosu a Sovděpu³¹, exekutor aj., zahájili inventuru pod dohledem bývalého jáhna chrámu svatě Taťjany Alexandra Kedrova, žalmisty, starosty a několika dalších věřících. Církevní předměty, které měly historickou a uměleckou hodnotu, musely být předány do určených oddělení Narkomprosu.

Bývalý chrámový jáhen Alexandr Kedrov objevil během této inventury v oltářním prostoru pod prestolem relikviář. Pravděpodobně se jednalo o relikviář s částicí svatých ostatků svatého Cyrila, který tam týdnem předtím schoval představený chrámu otec Nikolaj Bogoljubskij. Předpokládá se, že otec Alexandr relikviář odnesl s sebou.

Církevní majetek, který představoval nějakou hodnotu, např. cenné ikony, knihy z 18. a 19. století a jiné, byl přemístěn do oltáře a zaplombován.³²

To, co nemělo hodnotu žádnou, včetně všeho nezbytného pro bohoslužebné účely, bylo vráceno věřícím, kteří vše přenesli do chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke (ten dříve, v letech 1817–1837, sloužil jako univerzitní chrám).³³

Během roku 1919 probíhalo v Moskvě slučování farností. Díky přátelským vztahům byl v březnu chrám svatě Taťjany přiřazen k sousednímu chrámu Velkého Nanebevstoupení.

Přisluhující chrámu Velkého Nanebevstoupení Alexandr v osobním rozhovoru s autorem článku sdělil, že se na jeho žádost ptal představeného chrámu otce Vladimíra (Divakova) a ten mu potvrdil, že veškerý zbylý majetek chrámu svatě Taťjany byl přenesen do jejich chrámu Velkého Nanebevstoupení.³⁴

V září téhož roku tam byl převeden otec Nikolaj Bogoljubskij, který však již v dubnu následujícího roku přestoupil do chrámu Zjevení (Bogojavljenija) v Jelochově.³⁵

³⁰ Tamtéž, s. 117.

³¹ Sovět děputatov (poslanecká rada).

³² НОВИКОВ, Михаил. Статья в *Московский университет 1755-1930. Юбилейный сборник*, Париж, 1930, s. 164.

³³ *Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность*. Москва, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 119, srov.: НОВИКОВ, Михаил. Статья в *Московский университет 1755-1930. Юбилейный сборник*, Париж, 1930, s. 163.

³⁴ Osobní rozhovor s žalmistou Aleksandrem, ze dne 14. 11. 2021. Moskva, chrám Boľšoje Vozněsenije.

³⁵ *Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность*. Москва, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 120-121.

O několik měsíců dříve, v lednu 1919, podal otec Alexandr Kedrov žádost a po jejím schválení byl přeřazen z chrámu svaté Taťjany do chrámu Nanebevstoupení.³⁶

V souvislosti s odchodem o. Nikolaje do chrámu v Jelochově můžeme předpokládat několik možností dalšího osudu relikviáře. Otec Nikolaj si při svém odchodu s sebou mohl odnést relikviář s částicí svatých ostatků svatého Cyrila, protože cítil osobní zodpovědnost. To je ale málo pravděpodobná verze, protože za prvé by měl být církevní inventář přiřazen k farnosti natrvalo, za druhé se jedná i o eticko-mravní hledisko – po několika měsících, kdy se relikviář nacházel v chrámu, si na něj věřící museli zvyknout. Těžko by pochopili, proč si jej kněz odnáší s sebou pryč. Takže je mnohem pravděpodobnější druhá možnost, že relikviář zůstal v chrámu Velkého Nanebevstoupení i nadále, a je třeba pátrat tímto směrem dál. Nicméně nelze vyloučit ani třetí možnost, a sice, že relikviář byl na základě dohody celou dobu u jáhna otce Alexandra Kedrova a ten ho později přinesl do chrámu, kde se stal představeným knězem, tedy do chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke.

3. října 1919 rozhodla moskevská eparchiální rada o přiřazení věřících chrámu svaté Taťjany k chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke.

Tam byl také přenesen veškerý zachovaný církevní majetek z chrámu svaté Taťjany.

Představený chrámu svatého Georgije, I. Preobraženskij, zemřel v prosinci 1919 a novým představeným chrámu byl jmenován otec Alexandr Kedrov.³⁷

Chrám svatého Georgije v Krasnoj Gorke byl zbourán v roce 1932, ale již nějakou dobu předtím nefungoval.³⁸

Co se stalo s věřícími chrámu svatého Georgije a s duchovenstvem (o. Alexandrem) a veškerým církevním majetkem zatím není známo.

M. P. Pogodin

Michail Petrovič Pogodin (1800–1875) byl historik, archeolog, žurnalista a redaktor vlastního časopisu *Moskviťanin* a velký sběratel starobylých předmětů.³⁹

Vystudoval moskevské gymnázium, v roce 1818 nastoupil na Moskevskou univerzitu. Během studia se začal zajímat o dějiny Slovanů, přeložil německou studii Josefa Dobrovského *Cyryll und Method, die Slawenapostel: ein historisch*

³⁶ Ústřední státní archiv (CGA) v Moskvě. Fond 203, sbírka 767, jednotka 353, s. 56.

³⁷ Храм святой Татьяны. Святыни. История. Современность. Москва, 2015. ISBN 978-5-901836-54-5, s. 122.

³⁸ ПАЛАМАРЧУК, Петр. *Сорок сороков*, 2 том. Москва, 1994. ISBN 5-7119-0013-7 (т.2), ISBN 5-212-00500-0, s. 211.

³⁹ Narodil se 11. listopadu 1800 v Moskvě, v domě v ulici Tverskaja. ЧЕРНОБАЕВ, Анатолий. *Историки России. Биографии*. Москва, 2001. ISBN 5-8243-0113-1, s. 139.

kritischer Versuch, která vyšla v originále v r. 1823.⁴⁰ Po dokončení studia obhájil v roce 1824 diplomovou magisterskou práci. Jako epochální pro cyrilometodějské bádání v Rusku je možné označit i Pogodinův překlad Dobrovského staroslověnské gramatiky *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*.⁴¹ Následná Pogodinova akademická činnost trvala až do roku 1844.

Jednalo se o velmi praktického člověka, smýšlejícího současně sentimentálně i kriticky a velkého vlastence.

Nejvýznamnější cestu do zahraničí uskutečnil v roce 1835 do Prahy, kde se spřátelil s P. J. Šafaříkem, V. Hankou a F. Palackým.⁴²

Byl řádným profesorem ruských dějin, čestným členem Imperátorské moskevské univerzity a doktorem filozofie Karlo-Ferdinandovy university v Praze.^{43 44}

Korsakov popisuje v *Ruském biografickém slovníku* (RBS) Pogodina jako člověka věřícího.⁴⁵

Díky účasti ministra národní osvěty hraběte Uvarova dostal Pogodin dovolenou a spolu s manželkou odjel na ozdravný pobyt do Evropy, kde mimo jiné v roce 1835 navštívil Prahu. V roce 1838 se v souladu s doporučením lékařů, ale i podle vlastního přání, vydal na cestu do Evropy znovu. Tentokrát trvala téměř celý rok. Znovu navštívil i Prahu.⁴⁶

V roce 1846 se zřejmě léčil v Mariánských Lázních a v Teplicích.

Pravděpodobně v následujícím roce, opět během lázeňského pobytu, cestoval znovu přes Prahu.⁴⁷

⁴⁰ Кирилл и Мефодий, *Словенские первоучители. Историко-критическое исследование Иосифа Добровского*. Перевод с немецкого. Москва, 1825.

⁴¹ *Грамматика языка славянского по древнему наречию, на коем Россияне, Сербы и другие Славяне греческого исповедания, и Далматы Глаголиты римского исповедания имеют церковные книги*. Сочинения аббата Иосифа Добровского, доктора философии, члена Чешского общества наук, и других обществ. Часть I. перевел с латинского М. Погодин. Санкт-Петербург, 1833. Часть II. с латинского С. Шевырев, 1834.

⁴² БРОКГАУЗ, Фридрих Арнольд; ЕФОН, Илья. *Энциклопедический словарь*, том 47. Reprint vydání 1890, Terra, Ярославль, 1992, s. 31–32.

⁴³ *Биографический словарь Императорского московского университета*, Москва, 1855, s. 230.

⁴⁴ Професор vyučující na katedře. АНДРЕЕВ, Андрей; ЦЫГАНКОВ, Дмитрий. *Императорский Московский Университет 1755–1917. Энциклопедический словарь*, Москва, 2010. ISBN 978-5-8243-1429-8, s. 595.

⁴⁵ *Русский биографический словарь*. Reprint vydání 1896. Moskva 1999, Petrohrad, 1905. ISBN 5-7567-0084-6; ISBN 5-7567-0064-1, s. 155.

⁴⁶ *Биографический словарь Императорского московского университета*, Москва, 1855, s. 258. Srov.: ПОГОДИН, Михаил. *Год в чужих краях.. 1839. Дорожный дневник, часть 1*, Москва, 1844. *Биографический словарь Императорского московского университета*. Москва, 1855, s. 260.

⁴⁷ *Биографický slovník Imperátorská moskevské univerzity*. Moskva, 1855. s. 260.

Korsakov v RBS uvádí, že první cesta do zahraničí v roce 1835 byla povolena vedením univerzity pod záminkou „na vody“, tj. do lázní. Další cesty do západní Evropy následovaly v roce 1838, a pak v letech 1842, 1846 a 1847. Zdůrazňuje, že právě během své zahraniční cesty do Evropy v roce 1842 se Pogodin obzvláště spřátelil s významným slovanským vědcem P. J. Šafaříkem.⁴⁸

Žádné prameny se nezmiňují o cestě do Evropy v roce 1855.⁴⁹ To je důležité pro stav bádání.

Ludmila Laptěva ve svém článku, publikovaném v periodiku *Věstník Moskevské univerzity*, uvádí, že během první cesty trval Pogodinův pobyt v Praze tři týdny. Během něj se seznámil s významnými osobnostmi české kultury a národního obrození, zejména s P. J. Šafaříkem. S ním navázal velmi pevný přátelský vztah, který se projevoval v první řadě v aktivní literární spolupráci. Laptěva píše, že Šafařík se často obracel na Pogodina s žádostmi o okamžité zaslání kopií listin J. I. Venělina pro dokončení a obohacení literárních pramenů své práce, o veškeré publikace Vostokova a již zmíněné publikované Venělinovy listiny i další knihy, o které projevil zájem. V Šafaříkově odpovědi Pogodinovi ze dne 17. prosince 1836 se dozvídáme, že Pogodin v rámci možností zásoboval svého pražského přítele vším potřebným.⁵⁰

Během své sběratelské činnosti shromáždil Pogodin neuvěřitelné sbírky s obrovským množstvím starobylých památek, tzv. „*Drevněchranilišče Pogodina*“ (osobní sbírka). Mezi těmito převážně literárními památkami se nacházely rovněž mince, šperky, obrazy, ale, což je velmi podstatné, i ikony a kříže.⁵¹

Michail Petrovič Pogodin zemřel 8. prosince 1875.⁵²

Částice svatých ostatků svatého Cyrila-Konstantina

11. května uctívají pravoslavní křesťané památku svatých věrozvěstů Cyrila a Metoděje. V roce 1862 se měla konat slavnostní bohoslužba i v chrámu svatých Taťjany. Psali o ní v novinách již o několik dnů dříve.⁵³

⁴⁸ *Русский биографический словарь*. Reprint vydání 1896. Moskva 1999, Petrohrad, 1905. ISBN 5-7567-0084-6; ISBN 5-7567-0064-1, s. 158.

⁴⁹ Poznámka autora.

⁵⁰ АГЕЕВА, О. Чешско-русские научные связи в XIX в.: переписка П. Й. Шафарика и М. П. Погодина. *Вестник московского университета*, №8, за 1/2003. ISSN 0201-7385, ISSN 0130-0083, s. 75–77. Srov.: URL: <http://texty.citanka.cz/tieftrunk/dmc1-2.html> (ze dne 3.4.2023).

⁵¹ *Русский биографический словарь*. Reprint vydání 1896. Moskva 1999, Petrohrad, 1905. ISBN 5-7567-0084-6; ISBN 5-7567-0064-1, s. 158.

⁵² *Историческая записка о деятельности Императорского Московского археологического общества за первые 25 лет существования*. (Председатель: hraběnka P. Uvarová, redakční výbor: D. Anučin a další.). Moskva, 1890, s. 111.

⁵³ *Московския ведомости*, 9. května 1862, č. 101.

V neděli 11. května 1862 tak byla v univerzitním chrámu svaté Taťjany v Moskvě, na požádání členů Slovanského výboru, poprvé po sto letech zapomnění sloužena liturgie na počest svatých bratrů, slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Není přesně známo, kdy se na Rusi pozastavilo uctívání bratrů, kterým celý slovanský svět vděčí za jejich duchovní misii a zanechané dědictví, dražšího než drahokamy, zlato nebo stříbro, a vůbec jakékoliv pomíjivé bohatství tohoto světa.⁵⁴

V církevních bohoslužebných knihách z 12. století se objevují zmínky o bohoslužbě na počest svatých bratrů, ale v následujících stoletích již nikoliv.⁵⁵

Docent Vopatrný ve svém díle uvádí, že bohoslužby k uctění svatých bratrů se konaly až do čtrnáctého století, do zavedení Jeruzalémského bohoslužebného řádu (typikon). V něm již svátek svatých bratrů uveden nebyl a tak časem upadl do zapomnění.⁵⁶

Ze zprávy Ivana Aksakova v Pogodinově cyrilometodějském sborníku se dozvídáme, že v deset hodin byla v chrámu svaté Taťjany zahájena nedělní svatá liturgie, které se zúčastnily nejvýznamnější osoby – profesoři a vědci a rovněž studenti a věřící. Byly zpívány písně na počest svatých Cyrila a Metoděje, vytvořené částečně podle textů mineje z 12. století.

Před završením bohoslužby promluvil otec Nikolaj Sergijevskij k věřícím: „V roce 1855, v den stoletého výročí zdejší univerzity, byla přinesena částice z ruky svatého Cyrila, jednoho z prvoučitelů slovanských.

Nemůžeme říct, za jakým přesně účelem byla věnována. Samozřejmě bylo vhodné při svátku první Ruské univerzity připomenout si ty, kdo se zasloužili o celoslovanskou osvětu... také mohlo být zamýšleno spojení doby stoletého výročí univerzity a tisíciletého výročí církevně-slovanského písemnictví...⁵⁷. Každopádně dar nebyl zbytečný, neboť posloužil pro připomenutí opomenutého... po dlouhé, a možná že i velice dlouhé době, u nás poprvé obnovujeme uctívání památky svatých prvoučitelů slovanských, Cyrila a Metoděje, a budeme doufat, že bude konečně obnoveno po celé ruské zemi.“⁵⁸

⁵⁴ VOPATRNÝ, Gorazd. *Dědictví otců*, Praha, 1999. ISBN 80-902256-3-2, s. 21.

⁵⁵ ПОГОДИН, Михаил. *Кирилло-Медфодиевский сборник. В память о совершившемся тысячелетии славянской письменности и христианства в России*. Москва, 1865, s. 534.

⁵⁶ VOPATRNÝ, Gorazd. *Dědictví otců*, Praha, 1999. ISBN 80-902256-3-2, s. 24–25.

⁵⁷ Příchod svatých Cyrila a Metoděje na Moravu v roce 863. KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*, 1díl. Řím, 1987. ISBN 80-7113-004-4, s. 18.

⁵⁸ („tato částice byla přinesena Moskevské univerzitě v dar při slavení jeho stoletého výročí v roce 1855 M. P. Pogodiným, který ji dostal následujícím způsobem: v roce 1835, v srpnu byl oddělen od části ruky sv. Cyrila, uchovávané v pražské katedrále, úlomek pro Moravskou metropoli, kde sv. Metoděj vysvětil chrám. M. P. Pogodin v tu dobu se nacházel v Praze, a na jeho vřelou prosbu, kanovník Pešina, za přítomnosti Hanky, Šafaříka, Kollára, oddělil i pro něho úlomek a připojil k němu osvědčení v latině“). *Московские ведомости*, 1862, № 106.

Ve stejný okamžik byla zahájena sbírka na pořízení ikony svatého Cyrila a Metoděje pro chrám svaté Tatjany. Okamžitě bylo vybráno kolem 300 stříbrných rublů.⁵⁹

Slavnost byla popsána i v novinách *Moskovskija vědomosti*, do nichž o několik dnů později Michail Longinov napsal stať, kterou kvůli nepřesnosti později korigoval Pogodin: «V pátek, 11. května, v den památky svatého Cyrila a Metoděje, prvoučitelů slovanských, byla vykonána v univerzitním chrámu liturgie s modlitbou, jak o tom bylo avizováno v č. 101 Moskevských vědomostí. Opožděné oznámení bylo nejspíš jedním z hlavních důvodů, proč počet přítomných byl tak nízký. Viděli jsme mezi nimi člena našeho Spolku milovníků ruské slovesnosti M. P. Pogodina... Na konci liturgie, kterou sloužil N. A. Sergijevskij, pronesl několik slov o významu díla svatého Cyrila a Metoděje pro celý slovanský svět. Výřečný kazatel zmínil mimo jiné i to, že v roce 1855 při obnovení univerzitního chrámu ve dnech stoletého výročí univerzity, mu byla darována ruka svatého Cyrila. A tak se šťastnou náhodou v nejstarší ruské univerzitě uchovává prst, který psal první písmena Slovanů, první záruky jejich osvěty. V důsledku čehož přítomní okamžitě zahájili sbírku příspěvků na vytvoření obrazu svatého Cyrila a Metoděje a během několika minut částka sbírky vyrostla na tři sta stříbrných rublů. Mnozí z účastníků vyslovili přání, aby dílo bylo uskutečněno ke dni 11. května následujícího roku, v naději, že slavení tohoto dne bude pak veřejně známé a zaujme všechny, kdo si uvědomují, řečeno básníkem:

«Kde je gramotnost, tam je osvěta;
«Kde je osvěta, tam je dobro.»⁶⁰

V novinách *Moskovskija vědomosti* č. 106 ze 16. května 1862 sám M. P. Pogodin vzápětí publikuje poznámku, že: „do článku p. Longinova o slavení dne svatého Cyrila v univerzitním chrámu se vloudila chyba: místo «ruky» musí se číst «částice z ruky». Ruku máme nejenom my, ale i pražská katedrála, odkud pochází naše částice. Císař Karel IV. ve 14. století dostal od papeže jako dar jednu kost z horní končetiny. Z této kosti byla v roce 1835 oddělena částice pro moravskou metropoli, kde svatý Metoděj vysvětil chrám, a v tentýž čas kanovník Pešina za přítomnosti Šafaříka, Hanky a Kollára oddělil, po usilovné prosbě, částici pro Rusa, který v tu dobu pobýval v Praze a přinesl ji jako dar univerzitnímu chrámu ve výroční den univerzity. Kanovník Pešina připsal: *De brachio Sancti Cyrilli, apostoli Slavorum, quo lyturgiam Slavonicam scripsit, hocce lypsanum Sacrum me desumpsisse*

⁵⁹ ПОГОДИН, Михаил. Кирилло-Методиевский сборник. В память о совершившемся тысячелетии славянской письменности и христианства в России. Москва, 1865, s. 535–538.

⁶⁰ *Московския ведомости*, Москва, 12. 5. 1862. М. Longinov. 13. 5. 1862, č. 104. *Московския ведомости*, Москва, 16. května 1862, č. 106, s. 844.

testor, Venceslaus Peschina. *Vice domicustos. 1835...*“ (tedy: o ruce svatého Cyrila, apoštola Slovanů, který napsal slovanskou liturgii, tady svědčím, že...).⁶¹

V osmém čísle vydání *Moskovskija vědomosti* z 18. ledna 1855 čteme, že slavnostní liturgie se zúčastnil i Pogodin.

Mezi dary věnovanými v tento den je i stříbrný pozlacený oltářní kříž, vyrobený ve starobylém stylu (asi byl věnován absolventy univerzity), „darochranitělnice“ a křišťálový svícen k ikoně.⁶²

A konečně v článku S. P. Ševyрева⁶³ o dalších darech ke stému výročí univerzity se objevuje zmínka, že M. P. Pogodin daroval kříž s částicí ostatků prvního učitele Slovanů sv. Cyrila.⁶⁴

Z tohoto textu se poprvé dozvídáme, že:

1. Pogodin svůj dar věnoval 12. ledna 1855.
2. Svůj dar věnoval univerzitě. A zde se můžeme domýšlet, zda je myšleno doslova samotné univerzitě anebo univerzitnímu chrámu? Je jisté, že jako zbožný člověk Pogodin musel vědět, kam patřičně náleží dar takové úrovně a hodnoty, ale v článku jsou odlišně popsány dary věnované „na chrámový svátek“ (starobylý stříbrný pozlacený kříž, „darochranitělnice“, svícen atd.⁶⁵), a „k výročí university“ (křížový relikviář, vědecké zápisky, atlas atd.⁶⁶). Můžeme se pouze dohadovat, proč to bylo takto rozděleno.
3. Nyní bezpečně víme, že ostatek byl vložen do relikviáře ve tvaru kříže. Domněnkou je, že se jednalo o oltářní kříž o průměrné velikosti cca 30x15x2cm.

Nevíme však, z jakého materiálu byl křížový relikviář vyhotoven ani jak byl vyzdoben. To nám brání v následujícím pátrání po archivních materiálech.

To, že ikona svatých bratrů byla skutečně pořízena, se dozvídáme z dalšího dopisu, publikovaného zřejmě v následujícím roce (1863) v Pogodinově Cyrilo-metodějském sborníku. Dosvědčuje, že 11. května se v moskevských chrámech, možná více než v samotné Evropě, slavila památka svatého Cyrila a Metoděje. V univerzitním chrámu svaté Tatjany sloužil liturgii otec Nikolaj Sergijevský a zpíval sbor Čudovského monastýru (nyní již neexistuje⁶⁷). V chrámu byla pro uctívání vystavena nově namalovaná ikona svatého Cyrila a Metoděje a částice

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž, 18. ledna 1855, č. 8, s. 71.

⁶³ Akademik, profesor Moskevské univerzity činný občanský poradce. *Московския ведомости*, 18. ledna 1855, č. 8, s. 74.

⁶⁴ *Московския ведомости*, 18. ledna 1855, č. 8, s. 72.

⁶⁵ Tamtéž, s. 71.

⁶⁶ Tamtéž, s. 72.

⁶⁷ Poznámka autora.

svatých ostatků svatého Cyrila („*de brachio sancti Cyrilli qui liturgiám slavonicam scripsit*“).⁶⁸

V osobním rozhovoru se současným představeným chrámu svaté Tatjany protopresbyterem Vladimírem Vigiljanským zazněla myšlenka, že by úlomek ostatků svatého Cyrila mohl být vložen, jak tomu někdy bývá zvykem, do samotné ikony svatých bratrů.⁶⁹

Během svého vědeckého bádání v moskevských archivech autor našel seznamy a zprávy o církevním majetku, který se nacházel v chrámech a monastýrech před nástupem bolševiků k moci.

Domnívám se, že protože nikdo neměl přesné údaje o situaci na frontě, mohli mnozí duchovní slepě důvěřovat pokynům bolševiků o „náležitě“ ochraně církevního majetku a tudíž dobrovolně předložit pravdivé spisy majetku církevní obce.

Pogodin na Pražském hradě

Ve svém cestovním deníku Pogodin uvádí popis své první návštěvy Prahy v roce 1835. Tato návštěva za účelem lázeňského pobytu trvala tři týdny a byla pro Pogodinovy zájmy nejpřínosnější.⁷⁰ Právě během jejího prvního týdne se seznámil s významnými osobnostmi českého obrození J. Jungmannem, F. Palackým, F. L. Čelakovským, V. Hankou, J. Kollárem a velice se spřátelil s P. J. Šafaříkem. Když se jednoho dne společně procházeli po městě, zašli se podívat i na Pražský hrad. Po delším kochání se na vyhlídce zašli do pražské katedrály za kanovníkem Pešinou⁷¹, který se v tu chvíli zabýval ostatky české kněžny svaté Ludmily, svatého Václava, slovanského apoštola svatého Cyrila a pražského biskupa Vojtěcha. Šafařík, Kollár, Hanka, Zaseckij a Černjajev políbili svaté ostatky. Poté Pogodin před kanovníkem padl na kolena s prosbou o částici svatých ostatků svatého Cyrila. Přimluvil se i Hanka, a tak Pešina věnoval Pogodinovi částičku, s tím, aby ji předal do moskevské katedrály. Pogodin odporoval, že ho předá pouze do chrámu svaté Tatjany Moskevské univerzity. Pražský kanovník na to očividně přistoupil, neboť ruský historik si svatou částici odvezl.⁷²

Podle toho, jak Pogodin popisuje návštěvu u Pešiny, vzniká dojem, že někdo z jeho nových přátel musel tohoto pražského kanovníka dobře znát, jinak můžeme

⁶⁸ ПОГОДИН, Михаил. *Кирилло-Мефодиевский сборник. В память о совершившемся тысячелетии славянской письменности и христианства в России.* Москва, 1865, s. 539–540.

⁶⁹ Rozhovor autora dne 24.10.2021, Moskva, chrám svaté Tatjany.

⁷⁰ ПОГОДИН, Михаил. *Год в чужих краях. 1839. Дорожный дневник, часть 1,* Москва, 1844, s. 111.

⁷¹ Tamtéž, s. 125.

⁷² ПОГОДИН, Михаил. *Год в чужих краях. 1839. Дорожный дневник, часть 1,* Москва, 1844, s. 119–126.

těžko pochopit, že by byla návštěvu církevního hodnostáře v okamžiku jeho zodpovědné práce tak jednoduchá.⁷³

Odpovědí na to může být skutečnost, že Václav Michal Pešina se jako jeden ze zakladatelů Matice české společně s Jungmannem, Šafaříkem a jinými významnými osobnostmi českého obrození podílel na rozvoji vlasteneckého hnutí. Václav Hanka v tu dobu pracoval jako knihovník⁷⁴ v nově založeném Národním muzeu.⁷⁵

S největší pravděpodobností se dobře znali. Pak by nebylo s podivem, že jakožto kolegové, možná i přátelé, se mohli scházet, dokonce i na Pražském hradě, a to i během tak významného okamžiku, jako byla příprava a oddělování části ostatků svatého Cyrila pro moravskou metropoli. Pak mohl Pešina i na přímluvu Hanky souhlasit s oddělením svaté částice pro Pogodina.

V archivech pražského arcibiskupství se nepodařilo dohledat zmínky o této události. Profesor J. B. Lášek vyslovil myšlenku, že v té době, v 19. století, se kanovník pražské kapituly ani nemusel ptát arcibiskupa, zda může darovat částice svatých ostatků s autentikací, natož aby o tom dělal záznam.⁷⁶

České prameny

Zajímavý je pohled českých pramenů na danou událost.

Ve svém díle *Ostatky sv. Cyrilla, Slovanův apoštol na Velehradě* Vychodil odkazuje na český církevní časopis *Hlas* č. 80 ze dne 12. října 1881⁷⁷ a píše: «Z Prahy obdrželi Rusové

*1 částici ruky s Cyrilla a sice prst, který psal písmena slovanská».*2». Pak pokračuje, «Roku totiž 1835 v měsíci srpnu od části ruky s Cyrilla chované v pražském stolíčném chrámě (sobor), oddělena byla částice pro moravskou (v Rusku) metropoli, kde sv. Methoděj světil kostel. M. Pogodin meškal té doby v Praze a na jeho usilovnou prosbu kanovník Pešina u přítomnosti Hanky, Šafaříka a Kollára oddělil i pro něho částici a přiložil k ní svědectvo (authentiku) v latinském jazyku.»*3

1. «Toto slovo prvotně vynechané doplnil na poptávku mou v listárně „Hlas“ 1882, č. 40. soukromým dopisem p. zasylatel oné zprávy vp. Frant. Snopek».
2. Kyrillo-Methodijevskij sbornik. Moskva 1865. str. 537
3. *Tamže - a „Hlas“ 1881 č. 80».*⁷⁸

V tomto textu je hned několik věcí nesrozumitelných. Proč je mezi slovy «moravská metropole» v závorce uvedeno Rusko? Dalo by se předpokládat že

⁷³ Tamtéž, s. 125.

⁷⁴ URL <http://texty.citanka.cz/tieftrunk/dmc1-1.html> (3. 4. 2023).

⁷⁵ URL <https://www.nm.cz/o-nas/historie> (3. 4. 2023).

⁷⁶ Osobní konzultace autora s profesorem HTF UK Janem Bohuslavem Láškem, Praha, 20. 3. 2023.

⁷⁷ Vydávaný v letech 1857–1918.

⁷⁸ VYCHODIL, Jan. *Ostatky sv. Cyrilla, Slovanův apoštola na Velehradě*, Uh. Hradiště, 1885, s. 30.

se jedná o moskevskou metropoli, kam Pogodin odvezl oddělenou částici, jenže svatý Metoděj v Moskvě žádný chrám nesvětil, a ani tam nikdy nebyl. Je naprosto jasné, že se jedná o moravskou metropoli, která nemá s Ruskem nic společného.

V textu není konkretizováno nic víc, než bylo uvedeno v ruských pramenech. Není zde uvedeno ani nic o tom, kdo je Pogodin a jak se na Hrad dostal, ani o tom, co ho spojovalo s významnými osobnostmi českého obrození, ani proč se mu dostalo této cti od pražského kanovníka. Téměř doslova opakuje text publikovaný na s. 537 v Pogodinově Cyrilometodějském sborníku z roku 1865, který se ve zmínce o oddělení části ostatku odkazuje na noviny *Moskovskija vědomosti* (1862, č. 106, s. 844).

Když se podíváme do zmíněného časopisu *Hlas* č. 80 ze dne 12. října 1881, tak vidíme na úvodní stránce skoro totožný text: «Z Prahy obdržely částici ruky sv. Cyrilla, a sice „prst, který psal písmena slovanská.“ (Kyrillo-Methodijevskij sbornik. Moskva 1865 str. 537.) Roku 1835 v měsíci srpnu od části ruky sv. Cyrilla, chované v pražském stol. chrámě (соборъ), oddělena byla částice pro moravskou metropoli, kde sv. Metoděj světil kostel. M. Pogodin meškal té doby v Praze a na jeho usilovnou prosbu kanovník Pešina u přítomnosti Hanky, Šafaříka a Kollára, oddělil i pro něho částici a přiložil k ní svědectvo (authentiku) v latinském jazyku (v. tamže pozn.)».⁷⁹

Tento text z českého pramene vypadá autentičtěji na základě několika detailů – zkrácení „pražský stol. chrám“, neboli katedrální chrám hlavního města Prahy – „sobor“ staroruský se znakem „Ѡ“. Chybí vsuvka „Rusko“ jakožto nějaké dodatečné vysvětlení. A samozřejmě, dřívější rok – 1881.

Nicméně ve své podstatě tento text stále není ničím jiným než kopií ruských pramenů, jejichž autorem byl samotný hlavní účastník, Pogodin.

Znamenalo by to, že nikdo z Pogodinových přátel o tom buď nezveřejnil žádnou zmínku, nebo tato zatím nebyla nalezena.

Zajisté by bylo zajímavé dohledat podobné prameny nebo zdroje i u českých účastníků této události, pokud by si někdo z nich svého času vedl deník.

Pogodin měl v úmyslu získat částici svatých ostatků svatého Cyrila pro chrám svaté Taťjany, což na Pražském hradě sdělil kanovníku Pešinovi. Chrám však tak, jak ho známe dnes, v roce 1835 ještě neexistoval. Pogodin však mohl vědět, že v letech 1833–1836 probíhala velká rekonstrukce hlavní univerzitní budovy a její levého a pravého křídla. V pravém křídle měl vzniknout univerzitní chrám. Jak si za chvíli řekneme, ani dostavba tohoto chrámu nijak neurychlila věnování této relikvie.

⁷⁹ *Hlas*, Brno, 1881 č. 80.

V českých pramenech se dozvídáme, že Pogodin věnoval částici svatých ostatků opakovaně, což je ovšem chybné tvrzení. Ve skutečnosti je předal jen jednou, a to v roce 1835.

Podobných chyb se dopouští i některé ruské prameny. Například v článku *Dům Boží a revoluce* se uvádí, že Pogodin věnoval chrámu svaté Taťjany částici svatých ostatků svatých bratrů Cyrila a Metoděje.⁸⁰

Můžeme se domnívat, že Pogodin přivezl z Prahy do Moskvy částici svatých ostatků svatého Cyrila v roce 1835 a mohl ji vložit do jednoho z křížových relikviářů z vlastní sbírky. To byla celkem obvyklá praxe. Pravoslavné kříže se vyráběly, a i dnes se vyrábějí, jako relikviáře s otvorem pro vložení relikvií.

Také v carském Biografickém slovníku se o Pogodinově sbírce dovídáme: „Křížů měděných do 500, všech tvarů, ze kterých mnoho pochází z hluboké minulosti, ještě byzantské. Křížů stříbrných kolem 150“.⁸¹

Ale samotný relikviář Moskevské univerzity či chrámu svaté Taťjany s částicí svatých ostatků svatého Cyrila věnoval téměř po dvaceti letech, v roce 1855. Znamená to, že se tato relikvie po celou dobu nacházela u Pogodina doma? Možné to je.

Kam se dostal vzácný relikviář po uzavření chrámu svaté Taťjany? Mohl jáhen o. Alexandr Kedrov nebo kněz Bogoljubskij samovolně odnést z chrámu relikviář s částicí svatých ostatků svatého Cyrila? To zůstává nadále otázkou otevřenou pro diskuzi. Vzhledem k době, kdy se to odehrálo, je to docela dobře možné.

Vidíme tady dvě skutečnosti. Tou první je, že sovětská vláda si bez překážek dovolovala rouhavé chování ke svatým ostatkům po celé zemi, vyjímala je z relikviářů, zkoumala je a často se jim posmívala bez ohledu na protesty církevních představitelů a věřících. Druhou skutečností je otázka, zda si mohl metropolita Venjamin (tehdy ještě arcibiskup) dovolit vyměnit svaté ostatky nebo část z nich ukrýt kvůli hrozícímu nebezpečí. Během „Rudého teroru“ mohl být znepokojen vývojem proticírkevní agrese a mohl se v nejlepší víře postarat o bezpečí svatých ostatků.⁸²

Podobný případ se odehrál v Římě dne 4. června 1799, kdy lateránský kanovník Lorenzo Mattei vzal sarkofág s ostatky svatého Cyrila z chrámu Chiesa Nuova Santa Maria in Vallicella, kde byl tento dočasně umístěn, aby se nedostal do rukou rabujícím a měl ho jít vrátit do chrámu svatého Klimenta. Jenže do chrámu nedošel a relikvie se v chrámu svatého Klimenta neobjevily. Podivuhodné je, že se ve

⁸⁰ URL taday.ru/text/31446.html (30.03.2023).

⁸¹ *Биографический словарь Императорского московского университета*, Moskva, 1855, s. 268.

⁸² ВАСИЛЬЕВА, Ольга; КНЫШЕВСКИЙ, Павел. *Красные конкистодоры*, Moskva, 1994. ISBN 5-87883-008-6, s. 11, 129, 171, 184, 185, 186.

dvacátém století objevily v soukromé kapliče v paláci rodiny Antici-Mattei. Z toho vyplývá, že lateránský kanovník nešel s ostatky svatého Cyrila do chrámu svatého Klimenta, ale odnesl si je k sobě domů, několik set metrů od chrámu Chiesa Nuova Santa Maria in Vallicella.⁸³

To, že chrám svaté Taťjany získal tuto relikvii, povzbudilo a navrátilo pravoslavný ruský národ k vřelému uctívání památky svatých věrozvěstů Cyrila a Metoděje.

A v jisté míře se ve veřejném vědomí zrodila myšlenka slovanství, nadnárodního, duchovního sjednocení všech Slovanů.⁸⁴

Závěr

V tomto článku autor předložil pohled na historické události 19. a 20. století o předání částice svatých ostatků svatého Cyrila z Prahy do Moskvy a jejich následující osud za bolševického teroru v Rusku.

V důsledku bádání autor došel k závěru, že pražské zdroje částečně popisující tyto události obsahují nepřesné informace a ve své podstatě jen opakuji prameny ruské.

Profesor Pavel Aleš (nar.1935), jehož jméno se vyskytuje v souvislosti se současným bádáním o dané věci, nepotvrdil podání žádostí moskevskému patriarchátu, které údajně posílal do Moskvy. Ani moskevský patriarchát nebyl ochoten sdělit podrobnější informace o obdržení těchto nebo jiných žádostí z Čech s odvoláním na omezenou kapacitu, o čemž na autorovy opakované žádosti podal zprávu.

Tím pádem zůstává otevřený prostor pro další bádání v archivu moskevského patriarchátu, který údajně nemá dostatek personálu na to, aby systematizoval archivní materiály a zároveň k nim neposkytuje přístup.

Dalším krokem by mohlo být prozkoumání českých zdrojů a konkrétně osobních zápisků a deníků osob, které byly přítomny na Pražském hradě u procedury oddělení částice ostatků svatého Cyrila.

Dalším směrem v bádání by mohl být průzkum archivních materiálů v Gochranu⁸⁵ (státním depozitáři), kde se shromažďoval zabavený církevní majetek.

Další cestou je dohledání osudu farnosti chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke, konkrétně kam z něj odešli věřící po uzavření chrámu; nebo pokus o zjiš-

⁸³ SINENKI, Vladislav. *Historie a uctívání relikvií svatého Cyrila apoštolům rovného na území dnešní České republiky*. In: MEDVEDĚV, A. K. БУДУЩЕЕ НАШЕГО ПРОШЛОГО-7: ИСТОРИЧЕСКАЯ ПАМЯТЬ И КОМ-МЕМОРАТИВНЫЕ ПРАКТИКИ. 1. Moskva: Российский государственный гуманитарный университет, 2022, s. 301–303.

⁸⁴ ПОГОДИН, Михаил. *Кирилло-Мефодиевский сборник. В память о совершившемся тысячелетии славянской письменности и христианства в России*. Moskva, 1865, s. 534.

⁸⁵ URL <https://www.gokhran.ru/en/> (15. 5. 2023).

tění, kde skončil otec Alexandr Kedrov, který u sebe mohl mít relikviář s částicí svatých ostatků. Totéž platí i o otci Nikolaji Bogoljubském, který stejně jako otec Kedrov mohl vzít relikviář do chrámu Bolšoje Vozněsenije u Nikitskych Vorot a po svém přestupu ho přinést s sebou do Jelochijevského chrámu, nebo ho ponechat doma do lepších časů.

Během této badatelské činnosti se mi v archivu moskevského Státního historického muzea (SHM) podařilo objevit spis č. 7, kde byl uveden seznam církevního majetku chrámu Bolšoje Vozněsenije, ze dne 10. května 1919. V tomto seznamu je v položce č.14 zmíněn oltářní kříž se svatými ostatky. Není konkretizováno, jaké ostatky to jsou, jen že tento kříž je z roku 1748 a nacházel se v chrámovém bočním oltáři svatého Nikolaje, a to již za působení kněze otce Nikolaje Bogoljubského v tomto chrámu. Jeho jméno je ve spise uvedeno jako jediného duchovního. Nepřímo by to mohlo svědčit o tom, že otec Nikolaj, když sem přestoupil z chrámu svaté Tatjany, si s sebou přinesl i křížový relikviář s částicí svatého Cyrila. Jelikož nebyl představeným chrámu, mohl sloužit právě u bočního oltáře a ponechat tam i křížový relikviář. Zmiňován je i další kříž, ale ten je opatřen donátorským nadpisem, svědčícím o darování jinou osobou. Vidíme zde, že kříž je dost veliký, aby se na něj vešel nadpis o téměř dvaceti slovech.⁸⁶ To, že některé zmíněné kříže pocházejí z předchozího století ničemu neprotiřečí, neboť víme, že Pogodina sbírka obsahovala stovky starožitných křížů z různých dob.

Další dokument nalézající se v SHM ukazuje, že některé církevní předměty z chrámu Bolšoje Vozněsenije byly bolševiky předány do Zlatého fondu Gochran. Mezi nimi je popsán oltářní kříž z roku 1741 s emailovou výzdobou a drahokamy v dřevěném pouzdře vystlaném hedvábím. Nicméně popis kříže se neshoduje s naší představou a proto nepovažujeme tento údaj za podstatný.⁸⁷

V telefonickém rozhovoru vzpomínal představený chrámu Bolšoje Vozněsenije, otec Vladimir, na čtyřicátá léta, kdy byly na náměstí před chrámem přivázeny děti a do rukou jim byly dávány ikony nebo jiné církevní předměty, aby je házely do ohně.⁸⁸

Podobně mohla dopadnout i ikona svatých věrozvěstů, zhotovená v roce 1863, pokud v ní nebyla shledána historická či umělecká hodnota.

Ve třicátých letech dvacátého století byly ikony likvidovány po tisících, zejména v roce 1928.⁸⁹

⁸⁶ Moscow State Historical Muzeum, ГИМ ОПИ, Fund.54, Arch. unit. 1228, Folios 26-27 (160-161).

⁸⁷ Tamtéž, arch. unit. 1267, Folios 5.

⁸⁸ Osobní telefonický rozhovor autora s představeným chrámu Bolšoje Vozněsenije, prot. Vladimírem (Divakovem), Moskva, 17. 11. 2021.

⁸⁹ ЦыПИН, Владислав - протопресвитер. *История Русской Церкви. 1917-1997*. Москва, 1997. ISBN 5-7302-0815-4, s. 188.

Ještě jeden spis SHM, č. 225 ze dne 29. října 1919, obsahuje seznam církevního majetku chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke. Seznam mimo jiné kříže též zmiňuje stříbrný pozlacený křížový relikviář se svatými ostatky, datovaný rokem 1808.⁹⁰ Je to téměř tři týdny po tom, co do tohoto chrámu přestoupili věřící z chrámu svaté Tatjany společně se zachovaným církevním majetkem, mezi kterým by se mohl nacházet i křížový relikviář s ostatky svatého Cyrila.

Dalším zajímavým dokumentem v archivu SHM je stvrzenka kustoda kremelského Arzenálu Pomeranceva, ze dne 30. prosince 1922 o převzetí církevního majetku z chrámu svatého Georgije v Krasnoj Gorke v ulici Mochovoj, předaného muzejnímu oddělení Arzenálu. Mezi položkami majetku je stříbrný oltářní kříž z roku 1701. Stručná úřední formulace této stvrzenky nepopisuje, zda se jedná o křížový relikviář a zda má nějaké nápisy.⁹¹

Tato informace naznačuje určitý směr dalšího bádání ve státních archivech a v moskevských úřadech.

Zamysleme se nad neméně cennou skutečností, že z historicko-církevního pohledu vedlo předání svaté částice svatého Cyrila z Prahy do Moskvy v Rusku k obnovení dávno zapomenutého slavení památky svatých bratrů a obnovení jejich uctívání. Vidíme, že díky Pogodinovi i českému kanovníkovi pražské kapituly Pešinovi to byl jeden z faktorů, který přispěl k obnovení úcty ke svatému Cyrilu a Metodějovi v Rusku. Poté, co se svatá částice dostala do Ruska, se začaly objevovat hlasy církevních představitelů o obnovení této úcty. Například smolenský biskup Antonij psal vrchnímu prokurátorovi synodu hraběti Tolstému, že úcta ke svatým věrozvěstům Cyrilovi a Metodějovi je téměř zapomenuta. Toto psal již v roce 1861, šest let poté, co Pogodin přivezl částici svatých ostatků svatého Cyrila z Prahy do Moskvy a v roce 1855 ji slavnostně věnoval chrámu.⁹²

Díky provedené badatelské práci se hodně věcí vyjasnilo, ale o to víc se otevřely horizonty pro následující bádání.

Hledejme zprávy písemné a nalezneme poklady skutečné. Hledejme tedy, ať nalezneme!

---

⁹⁰ Moscow State Historical Muzeum, ГИМ ОПИ, Fund.54, Arch. unit. 1229, Folios 101-101a.

⁹¹ Tamtéž, arch. unit. 1263, Folios 88.

⁹² VOPATRNÝ, Gorazd. *Dědictví otců*. Praha, 1999. ISBN 80-902256-3-2, s. 24.